

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Een trouwe bondgenoot: Nederland en het Atlantische bondgenootschap

Siccama, J.G.

Citation

Siccama, J. G. (1976). Boekbespreking van: Een trouwe bondgenoot: Nederland en het Atlantische bondgenootschap. *Acta Politica*, 11: 1976(2), 279-282. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451701>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451701>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

plaats in. Als belangenorganisaties zullen zij nu eens aan de kant van een locale vestiging van de internationale onderneming staan, dan weer aan die van een locale overheid, al naar gelang de belangen van de vertegenwoordigende werknemers dit vereisen. Een eigen interne rationaliteit van een groep vakbonden in een bedrijfstak — al of niet verenigd in een internationaal overkoepelend orgaan —, die gesteld zou kunnen worden tegenover de interne rationaliteit van internationale ondernemingen en nationale overheden, is daarentegen moeilijk te ontdekken. Solidariteit moet dit vacuüm opvullen.

Het is daarom interessant te zien hoe de publicatie deze vraagstukken benadert. In de opzet van het symposium en de verdeling van de papers over de verschillende onderwerpen zijn de bovenstaande posities wel in grote trekken terug te vinden. Sectie I en Sectie III werken de interne rationaliteit van de multinationale ondernemingen uit. Sectie I behandelt haar als uitdrukkingvorm van de huidige fase van ontwikkeling van het kapitalisme en Sectie III schetst haar invloed op de positie van de betrokken werknemers.

Sectie II houdt zich in beginsel bezig met de interne rationaliteit die men vindt in het overheidsoptreden tegenover de (vestigingen van) internationale ondernemingen. Sectie IV tenslotte behandelt de mogelijke strategische positiekeuzen van de vakbonden in dit krachtenveld. Helaas hebben niet alle schrijvers van de papers zich aan de oorspronkelijke organisatorische indeling gehouden.

Door een herindeling van de papers achteraf zou de uitgave m.i. aan overzichtelijkheid hebben gewonnen.

Een additionele moeilijkheid bij het bespreken van een zo groot aantal uiteenlopende papers is, dat aan juiste observaties in het ene betoog (bijvoorbeeld over de betrekkelijkheid van de betekenis van multinationale ondernemingen voor de verschillende nationale economieën) voorbij wordt gegaan in andere stukken. De zeer summiere verslagen van de workshops en de slotzitting geven ook niet de indruk, dat de besprekingen in het algemeen boven het 'getuigende' niveau zijn uitgekomen. Typerend lijkt mij de opmerking van één van de deelnemers tijdens de slotzitting. 'We have already made some advancements in international cooperation as well as at the symposium' (p. 319). Daar komt nog bij dat de schrijvers verschillende uitgangspunten hebben gekozen, die vergelijking en confrontatie van de neergeschreven standpunten praktisch onmogelijk maken. Sommige van hen geven uitsluitend aan de rol van de multinationale ondernemingen in de geïndustrialiseerde wereld aandacht, terwijl anderen meer hun relaties met ontwikkelingslanden op het oog lijken te hebben. Nog afgezien daarvan, dat de één vooral redeneert vanuit de voorbeelden van Amerikaanse multinationals — met een machtige staat op de achtergrond — en anderen hun generalisaties ook baseren op de vele multinationals die in kleine landen gevestigd zijn — Nederland, Zweden, Zwitserland b.v. — lopen de papers ook ver uiteen wat betreft theoretische optiek. Een aantal richt zich meer op inventarisatie en beschrijving dan op analyse van de betrokken verschijnselen. En natuurlijk zijn er de bijdragen, die vooral reflecties zijn van de moeilijkheden, die de auteurs hebben ondervonden met het aantonen van de relevantie van de Marxistisch-Leninistische schematiseringen voor de verklaring van de spanning rond de M.N.O.

Wat de beschrijvende bijdragen betreft moet worden geconstateerd, dat zij weinig nieuws bevatten. Niettemin kan het overzicht, dat men uit een combinatie van papers kan samenstellen over de organisatie en activiteiten van de Europese en wereld-organisaties van vakbonden, wel zijn nut hebben.

De Marxistische en Leninistische opstellen, die in de bundel voorkomen, passen nogal simplistische schematiseringen toe en gaan daardoor m.i. aan de kern van de problemen rond de multinationale ondernemingen voorbij. Als Altwater bijvoorbeeld in zijn bijdrage 'Multinational Corporations and the Working Class' laat zien hoe goed Marx' schema 'Geld-Ware-Geld' in de internationale opzet van een multinationale onderneming past, mits Marx' kringloop met een aantal elementen wordt uitgebreid, dan heeft hij natuurlijk gelijk. Maar datzelfde kringloopschema maskeert tegelijkertijd twee belangrijke bronnen van conflict tussen de betrokken overheden, vakbonden en multinationals t.w. dat van de transferprijzen en dat van de zwevende wisselkoersen waardoor valutaspeculaties worden uitgelokt. Door bovendien voorbij te gaan aan de vele modaliteiten van locale participaties in het kapitaal of het bestuur, die de eenheid van de internationale structuur van multinationale ondernemingen — waarin zogenaamde 'joint ventures' steeds meer voorkomen — de laatste jaren doorbroken hebben, is de verklarende waarde van dergelijke schema's m.i. gering.

Het verschijnsel van de M.N.O. dient niet zo simplistisch te worden beschouwd, als op veel plaatsen in deze bundel gebeurt.

Vergelijkt men de bijdragen uit de kring van de vakbonden met die uit de wetenschappelijke wereld, dan wordt men gefraspeerd door het verschil in de mate van betrokkenheid op de problematiek waarvoor de vakbonden door het verschijnsel van de multinationals geplaagd worden. Wat de universitaire deelnemers in deze te bieden hebben aan kennis- en inzicht-vernieuwende bijdragen en als aanzetten van strategieën voor actie, blijft m.i. nogal achter bij datgene wat de vakbondsvertegenwoordigers zelf bijdroegen.

I. Th. M. Snellen

A. van Staden, **Een trouwe bondgenoot: Nederland en het Atlantisch bondgenootschap 1960-1971**. Baarn (Anthos), 1974, -308 p., f 24,50

Het proefschrift van Van Staden, dat direct bij verschijnen in ruime mate aandacht in de publiciteitsmedia kreeg, beoogt 'meer helderheid' te verschaffen over het Nederlandse regeringsbeleid inzake het lidmaatschap van de NAVO. De schrijver tracht in hoofdstuk I aannemelijk te maken dat de realisering van andere doelstellingen van de Nederlandse buitenlandse politiek (de Europese integratie, de mondiale samenwerking en de ontwikkelingshulp) gedurende de door hem bestudeerde periode (1960-1971) in sterke mate is begrensd door het gevoerde Atlantische beleid. In hoofdstuk II brengt hij dit geclausuleerde primaat van de Atlantische politiek vervolgens in verband met een zestal 'onderliggende premissen' ('beliefs'), welke hij aanwezig acht bij de Nederlandse beleidsvormers in de betreffende periode. Zoals dat met de meeste informatie in zijn boek het geval is, baseert Van Staden zich hierbij op geschreven stukken, alsmede op interviews die hij met 15 (ex)beleidsvormers (politici en ambtenaren) heeft gehouden. De Nederlandse opstelling met betrekking tot drie feitelijke probleemgebieden, namelijk (1) de beslissingsstructuur inzake de aanwending van kernwapens, (2) de toenadering tot Oost-Europa en (3) de verdeling van de defensielasten tussen de NAVO-partners onderling, komt achtereenvolgens aan de orde in de hoofdstukken III, IV en V. Na een vruchteloze poging de Nederlandse rol in de NAVO te benaderen via het begrip 'kleine staat', concludeert de auteur in hoofdstuk VI dat het gedrag van Nederland nog het beste

kan worden getypeerd met één van de rolopvattingen van Holsti, namelijk die van 'trouwe bondgenoot'.

Van Staden roert in zijn studie dus een groot aantal problemen aan. Hij roept er zo mogelijk echter nog meer op. Op deze plaats zal worden volstaan met het signaleren van enkele van deze vraagstukken.

Het eerste complex van vragen kan het beste worden aangeduid aan de hand van het door J. David Singer geïntroduceerde onderscheid in analyseniveaus.

Het is duidelijk dat Van Staden niet heeft beoogd een analyse te schrijven op het niveau van het internationaal systeem, maar niettemin zou een preciezere omschrijving van de randvoorwaarden (en de veranderingen daarin) die het internationaal systeem aan de Nederlandse buitenlandse politiek heeft gesteld, zeer welkom zijn geweest. Ik denk hier aan de effecten van de (wegkwijnende?) bipolariteit in het systeem en aan de ontwikkelingen op het gebied van de kernwapens, welke de defensie-organisatie voor aanzienlijke dilemma's hebben geplaagd, doch bij Van Staden slecht zijdelings ter sprake komen. Grotere aandacht voor deze factoren zou er toe hebben kunnen leiden dat iets duidelijker was komen vast te staan waarom Nederland überhaupt lid van de NAVO is gebleven. Dit is immers een keuze die voorafgaat aan de feitelijke vervulling van de bondgenootschappelijke rol. Bij Van Staden krijgt men evenwel de indruk dat het woordje 'en' in de titel van zijn boek beter vervangen had kunnen worden door 'in'.

Een regelrechte bron van verwarring is dat de schrijver soms verklaringen zoekt op het niveau van de NAVO als defensie-pact zelf (dit is b.v. het geval bij een aanzienlijk deel van zijn behandeling van de nucleaire besluitvorming en van het vraagstuk van de 'burden sharing'), maar dat hij in eenzelfde betoog even gemakkelijk overspringt naar het nationale niveau (i.c. de Nederlandse buitenlandse politiek).

Dit wreekt zich b.v. bij de behandeling van de alliantie-theorie van Olson en Zeckhauser. Een belangrijke implicatie van deze theorie is dat elke staat zijn bijdrage aan het bondgenootschap dààr bepaalt, waar de marginale substitutievoet voor het door het bondgenootschap voortgebrachte collectieve goed 'veiligheid' gelijk is aan de marginale kosten voor de betreffende lidstaat. Aangezien de opbrengsten (nutigheden) voor een land stijgen naarmate het groter is (Olson en Zeckhauser gebruiken als indicator voor de opbrengst het bruto nationaal product) en omdat tegelijkertijd de uiteindelijk beschikbare fysieke hoeveelheid veiligheid en de marginale kosten voor alle landen gelijk zijn, voorspelt de theorie dat grote landen een onevenredig groot deel van de defensie-inspanningen voor hun rekening willen nemen. Van Staden maakt gebruik van een ontoelaatbare bewijsvoering als hij poogt deze voorspelling — welke betrekking heeft op de asymmetrie in de relatieve defensie-inspanningen binnen de NAVO — te weerleggen met uitspraken over de offergezindheid van één land, namelijk Nederland. Hierbij suggereert hij ten onrechte dat de gedachtengang van Olsen en Zeckhauser zou inhouden dat '(...) de bondgenoten erop uit zijn hun eigen offers te minimaliseren' (p. 182).

Uit overwegingen die betrekking hebben op het 'level of analysis problem' lijkt het eveneens niet onaannemelijk dat de schrijver niet anders dan tot een primaat van de Atlantische politiek over de Europese kon concluderen, omdat de laatste zich nu eenmaal afspeelde in een subsysteem van de NAVO.

Voorts ontkomt men moeilijk aan de, ook door Rozemond geopperde, suggestie dat het Nederlands verzet tegen de Franse politiek (zowel in de EEG als in de NAVO) mede tot doel had de militaire spil van het Atlantische bondgenootschap (namelijk de alliantie tussen de VS en de Bondsrepubliek) niet te laten uithollen door de

Frans-Duitse toenadering. In dit verband is het opvallend dat Van Staden in zijn bewijsvoering van de stelling dat Nederland zich in verhouding tot 'vergelijkbare' landen grotere militaire inspanningen zou getroosten, voorbijgaat aan de suggestie van Olson en Zeckhauser (in: Bruce M. Russett (ed.), *Economic Theories of International Politics* (Chicago, Markham, 1968, p. 35, voetnoot 12) dat deze extra uitgaven kunnen worden gedaan in ruil voor andere waarden welke een land aan een alliantie kan toekennen, namelijk een grotere politieke invloed. Om nòg een andere reden, i.c. de aanzienlijke verschillen in nationale inkomens tussen de volgens de schrijver 'vergelijkbare' landen, komt Van Staden's stelling mij overigens hoogst dubieus voor.

Deze methodologische overwegingen doen de vraag rijzen van welk(e) land(en) Nederland nu eigenlijk een trouwe bondgenoot was. Van de VS zéker, volgens de auteur (meermalen had ik trouwens de indruk dat de dyadische relatie tot dit land in plaats van de NAVO de hoofdschotel van zijn studie vormde). Maar óók, of misschien zelfs juist — vanwege de vrees voor een herleving van de vijandschap — van de Bondsrepubliek? En niet van Frankrijk?

Tevens komt de afzonderlijke behandeling van 'Nederlands rol in het Atlantisch bondgenootschap' (in hoofdstuk VI) in een merkwaardig licht te staan, omdat deze probleemstelling lijkt in te houden dat de in de voorafgaande hoofdstukken behandelde beleidsonderdelen gèèn onderdeel van deze rol zouden vormen.

Het subnationale niveau komt er in het boek wel erg bekaaid af. Dit blijkt b.v. uit het feit dat de door binnenlandse pressiegroepen gepousseerde erkenning van de DDR niet eens een vermelding waard is bevonden.

Volgen we de auteur in zijn aanspraken in de eerste plaats een 'foreign policy study' te hebben geschreven, dan blijven er nòg vele bezwaren van theoretische aard over. Zo doet hij de vraag of 'de rol van Nederland als trouwe bondgenoot in de NAVO op te vatten is als een weloverwogen strategie van coöperatie, die gericht was op het verkrijgen van een maximale 'pay-off' (...)', af met een verwijzing naar de praktische moeilijkheden om deze vraag te beantwoorden en naar een denigrerende opmerking van een topambtenaar t.a.v. het bestaan van een mogelijke strategie. Men verwacht dan dat de speltheoretische benadering in de rest van het boek geen aandacht meer zal krijgen. Verbazing wekt het dan wel, als de schrijver op de volgende bladzijde desondanks voortgaat met het aan de orde stellen van de vraag of een 'weerspanniger' strategie van Nederland t.o.v. de VS toch niet effectiever zou zijn (geweest). Van het speltheoretisch denken blijkt overigens slechts het idioom overgenomen te zijn.

De auteur hecht bijzonder aan de stelling, dat Nederland beslist wel een trouwe bondgenoot, maar géén vazal of satelliet van de VS is geweest. De bewijsvoering hiervoor laat echter te wensen over. In de eerste plaats lijkt de stelling mij, zolang er globale overeenstemming in het beleid van beide staten is waar te nemen, onfalsificeerbaar. In de tweede plaats gaat een verwijzing naar het uiteenlopend gedrag van Amerika's bondgenoten niet op, omdat het heel goed mogelijk is dat de VS tegenover het ene land wèl en tegenover het andere niet van dwangmiddelen gebruik zouden willen en kunnen maken.

De gepresenteerde stukken theorie zijn fragmentarisch over het boek verspreid en dikwijls zeer karig uitgewerkt. In het voorafgaande heb ik reeds aandacht geschonken aan de onnauwkeurige behandeling van de alliantie-theorie van Olsen en Zeckhauser. Ook heb ik mijn twijfels over het opvoeren van 'beliefs' als verklarende factoren voor het gedrag van staten. Het ligt immers voor de hand dat 'objectieve'

Summaries

The political system of Surinam: elite-cartel democracy

by R. Hoppe

In the introducing section of this article the author states that the functioning of the Surinamese political system may fruitfully be studied by conceptualizing it as an elite-cartel democracy. Also, the exploratory character of the research is stressed. In the second section a brief historical analysis of Surinam's economic history, combined with a class analysis provides the basis of identifying the privileged and the underprivileged actors in the political-economic system. It is also observed that racial characteristics and class position are closely interwoven.

In the third section the ways in which class and race have affected the development of political parties after the second World War are traced. The author advances two hypotheses in this respect. First, the creation of political parties may be viewed as the reaction of different racial elites to the necessity of democratically legitimizing their power towards each other and towards the Netherlands. Second, an analysis of the structural characteristics of the racially separated political parties demonstrates, that the elites have up till now been able to preserve an advantageous position in influencing basic policy decisions within their parties.

The fourth section focuses on clientele groups. Here it is observed, that a tightly

(vervolg Boekbesprekingen van blz. 281)

factoren (zoals de overweging dat een naoorlogs machtsevenwicht uitsluitend via de NAVO kon worden bereikt) in feite tot het koesteren van bepaalde overtuigingen (b.v. die dat de VS als bondgenoot onmisbaar zijn) hebben geleid.

De uit de eisen van theorievorming voortvloeiende bedenkingen doen de vraag rijzen waarom er destijds aan Van Stadens boek zoveel aandacht is geschonken. Dat laat zich in de eerste plaats begrijpen doordat de onderwerpen zeer overzichtelijk zijn gepresenteerd en doordat deze dissertatie in heldere taal is geschreven. Het uitvoerig gebruik van officiële regeringsstukken, de Handelingen en de middels interviews verkregen informatie heeft er voorts toe geleid dat het boek vooral een voorbeeld is van degelijke parlementaire geschiedschrijving over het buitenlands beleid. Zò gezien verdient het dan ook alle waardering.

J. G. Siccama

Summaries

organized business-lobby enjoys a considerable advantage over some poorly organized trade-union federations in influencing governmental policy-making.

After a brief discussion of the constitutional framework in the fifth section, the author turns to the informal characteristics of the political system in the sixth. It is argued, firstly, that the elites of the different political subcultures succeed in controlling the potential inter-groups tensions by means of a form of elite-cartel democracy. The elites govern by means of compromises, made possible by keeping their respective constituencies isolated from each other and fostering strong client-patron relationships between politicians and their constituencies. Secondly, it is observed, that the stability of the system is threatened by the informal character of the coalitions between the two dominating subcultures, and the growing number of interracial transactions, partially originating from an unsuccessful economic policy.

In the concluding section, it is hypothesized that the unfavorable system conditions causing instability will continue to be effective in the long run. This leads to the conclusion, that Surinam, now on the verge of independence, probably awaits a long period of political instability and faces the possibility of external interference.

Rationality and morality: the prisoners' dilemma

by O. Schmidt and R. J. van der Veen

In the Prisoners' Dilemma, a well-known situation in game theory, collective suboptimality results from individual rational behaviour. The essential features of the Prisoners' Dilemma are described, emphasizing the distinction between the matrix of outcomes and the pay-off matrix. Various proposed solutions of the Prisoners' Dilemma are critically reviewed. The recent proposal by Amartya Sen, to find a way out of the dilemma by constructing a moral meta-ordering, is found to be interesting but defective. It is shown that in order to reach the optimal outcome, both players must adopt a rather specific meta-ordering. Sen does not show convincingly why rational players should adopt this specific meta-ordering.

A cognitive map of the dutch political parties (II)

by F. Bronner and R. de Hoog

In an earlier paper (see *Acta Politica*, January 1976), we reported the first part of our research on the identification of the set of attributes that characterize the dutch political parties for the voters.

This paper gives additional information on the interpretations of the dimensions that has been put forward.

The research was done by means of a method that goes back to Osgood et al, the semantic differential. Two alternatives were presented to two sets of individuals. One group was confronted with 12 uni-polar adjectives and a subset of 5 parties, the other group with 13 issues and the same 5 parties. The main result of the analysis of the adjective group was, that there are some adjectives on which the perception of parties changed with party preference and another set which was fairly invariant for this variable. In terms of our attitude-model this means that some adjectives are not suitable for the model because they cannot realise the required separation between cognitive and affective aspects of that model. The analysis of the adjectives by means of unfolding, factor analysis and correlation showed that the interpretations of the first two dimensions of the multi-dimensional representation were largely plausible. Additionally we found a general evaluative dimension,